

על קברו הפתוח של שמעון פרוג*

קשה לרכו את המחשבות כאשר ניצבים על הקבר הפתוח, בו טומן ההווה את אחת מדמויותיו היקרות ביותר. אך קשה מזה לאסוף את הרגשות, שהם למעשה רגשות האבל מן העבר הרחוק; בנות־קול יותר מרגשות, זכרונות יותר ממחשבות. יחד עם שמעון שמואל פרוג מביאים אנו אל הקבר את ילדותנו, ילדות הזהב, האפופה בקרני האור של כוכב־ערב חיוור וטבולה בדמעות־אהבה פניניות של אימא ענוגה, אימנו. כאשר אני אומר 'שלנו' כוונתי ליהודי רוסייה, שנולדו והתחנכו על אדמתה ובלשונה לפני עשרים־וחמש או שלושים שנים. כאשר אנחנו, הילדים היהודים שגדלו ברוסית רק פקחנו את עינינו התמימות עדיין אל העולם ואל בני־אדם, היה כבר שמעון פרוג אלוף השיר הלאומי, נעים־זמירות העולם, משוררנו היחידי.

זָר וּחְמוּר־סֵבֵר הִיָּה בְעֵינֵינוּ פּוֹשֵׁקִין — סבלנו צרות צרורות בעטיו בבית־הספר מידי המורים־הפקידים שלנו. לרמאנטוב היה בלתי מובן לנו, בצינה קפואה נגעו בנו תרגומי האגדות הגרמניות של ז'וקובסקי. פרוג, לעומת זאת, היה המשורר שלנו; את שיריו ידענו בעל־פה, את חרוזיו המולחנים שרנו ברגש, את שורותיו דיקלמנו בערבי הנוער שלנו. במועקת לב נהגנו לקרוא את סיפוריו המפחידים על רבי אמנון ממיינץ, על עלילות הדם ועל הישועות הנפלאות. ליבנו הרגיש הגיב תמיד בדמעות על ניגוני־המאוויים והקינות שלו.

וכאשר התבגרנו והשתלבנו בעולם המעשים והפעילות, נשכחה מליבנו ילדות־הזהב שלנו, ועימה התפוגג גם רשמו של פרוג, כאילו התנדף בעשן הכחלחל של העבר. היינו נזכרים במשורר המקונן רק ברגעים של חשבון־נפש, כמעלים מן הנשייה עלים מיובשים מחדר־הילדים. פרוג הפך לסיפורה של האם, המזדקנת וקופאת בבדידותה, ושערות כסף נשזרות על פני כתר ראשה הדאוג. המבוגרים, העסוקים תמיד, אינם אסירי תודה לאימהות שלהם האחוזות צינה, אף לא לימי ילדותם ולפרוג שלהם.

אמנם כן, שמעון פרוג הלך לעולמו ונטל עימו לנצח את עולם־הזכרונות שלנו התמים, החלומי והעצבובי בעומקו.

* * *

* מתורגם על פי המקור: בער באַראַכאַוו: שפראַך־פֿאַרשונג און ליטעראַטור־געשיכטע, ההדיר: נחמן מייזיל, הוצאת י. ל. פרץ, תל־אביב 1966, 281–283. בורוכוב (1881–1917) אמר דברים אלה שנה אחת לפני מותו.

כאשר יצאנו לעולם הגדול, ניצב כבר שמו של פרוג כפסל המסמל את גדולתו מלפנים. שירי הזמן החדש שלו צלצלו כעין הד קלוש מזמירותיו האדירות בעבר. אחדים מבני דורנו הסתלקו לעברים ופרוג נשכח לחלוטין מליבם, כי הוא היה ונשאר נעים-הזמירות של הנוער היהודי-רוסי. אתרים מבני הדור הזה גדלו והתחנכו בלשונות אחרות.

המעטים מאיתנו, שהתחברו אל ספרות יידיש מסתכלים ומעיינים מדי פעם בספר ונתקלים בפרוג המשורר ביידיש, כיוצרו של השיר ביידיש.

אלא שהוא עצמו לא זחה דעתו מעצמו, אף לא הגה רגשי כבוד אל שירי עצמו בלשון-האם. הוא כתב כאילו על כורחו, ואף ייסר עצמו בפרגולים עד דם בשל כך. אנחנו, אוהבי תרבות יידיש הצעירים, ביקשנו לקרב את פרוג כאחד משלנו, כאחד שבילנו, לחוש פליאה לשירתו הלירית-הגמישה והצלילית, ודווקא הוא שפך עלינו קיתון מים קרים בסלידתו המזוועה אל ה'ז'ארגון'. הוא התרחק מן הנוער בכוח הסאטירה הנשכנית שלו, וכאילו הרגיע בזה את פצעו הפתוח. ורק ההיסטוריונים הספורים שבינינו היו מסוגלים לעמוד על טעם צערו ולסלוח למשורר, המתקלס בעצמו ובנו.

חיי המשורר שלנו היו טעונים מרירות וצער — לאומי ואישי. אך אפשר שהטראגדיה הגדולה ביותר של חייו היתה סכסוך-המשפחה הדראמטי שלו עם שתי המוזות שלו: האחת — הגהדרת, הגאה, אך הבלתי נאמנה ונעדרת אסירות תודה — המוזה הרוסית; והשנייה — השנואה, המזולזלת והמדוכאת — המוזה של שירת יידיש. כל הייסורים שהאהובה הרוסית הנחילה לו הוא הטיל בפניה של המשרתת הכנועה והנאמנה שלו, השירה ביידיש.

והרי לפנינו התוצאה העצובה והסמלית של 'הדראמה המשפחתית' הנ"ל: מספר עמודי-חסד על פרוג בספרו של סקאביצ'בסקי תולדות הספרות הרוסית החדשה, ושתיקה גמורה אודות פרוג מפי טובי המבקרים שלנו: בעל-מחשבות ושמואל ניגער...

אך ראוי היה הנפטר ליחס טוב יותר אפילו מצידה של הביקורת בספרות יידיש. מותר היה לה להסיח את הדעת מן הסאטירה החדה-כתער והמרושעת 'באראן פאן זשארגאן', ולהעלות דווקא את תרומתו ההיסטורית לשירה ביידיש. הוא היה בן-זמנו של מוריס רוזנפלד, ובמידה רבה היה גם דמיון בינו לבין משוררו של הגיטו האמריקאי. אמנם חסרו לו הטמפרמנט והמעוף של רוזנפלד, וגם קולו לא הרעים בפאתוס סוציאלי רם כקולו של בן-דורו זה, אך יחד עימו הוא הביא לשירת יידיש את הגמישות החדשה, המודרנית, את קלותה הקולחת של הלשון, את הנוסח הציורי-צבעוני שהודמר משירתו.

אך זו היתה הטראגדיה האישית של פרוג: הוא התנכר לורמי-המעמקים של תרבות יידיש המודרנית. משוררים אחרים מצאו בהם את שורשיהם ואת סביבתם הביתית. והנה עתה הוא עזב אותנו והניח לנו יותר את זכרון הילדות הרחוקה מאשר את רישומה של הדמות החיה והנוצצת בהווה...